

14.77x31.15	1	עמוד 23	כותרת -	ישראל היום!	22/12/2021	79948374-1
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונות - 80790						

מסין ועד תימן: נדודי היהודים

סימון שאמה סוקר אירועים היסטוריים מנקודת מבט של יחידים
החלק השני של מחקרו על העם היהודי מתרכז ב-400 שנה
של יחסי גומלין עם האומות – עד לאתגרי העולם החדש

ביקורת | אריאל בולשטיין

שצמחה לאמסטרדם ובנותיה כתוצאה מהגעת היהודים. הרפובליקה ההולנדית הפכה עבור צאצאי מגורשי ספרד ובני היהודים האנוסים לתיבת הצלה באוקיינוס של רדיפות. כדי שלא להיסחף אחר אשליית האידיליה, שאמה לא פוסח על אזורי הפרדה: בערי הולנד אמנם לא היו גטאות, אבל בשנת 1632 היהודים סולקו מכל מקצוע או מלאכה המאורגנים בגילדות. את כל אלה הוא מדגים באמצעות דוגמאות חיות. כך במקרה של הרופא יוסף בואנו, אנוס לשעבר שטיפל בשליט הולנד, המלך-מד על מידת השתלבות של היהודים באורחות החיים ההולנדיים. הדיוקן והתצריב של בואנו מאת רמברנדט מעידים על "האפשרות לתיאור חזותי של יהודי שאין בו זכר של נפרדות".

400 השנים העומדות במוקד הכרך השני של "הסיפור של היהודים" גרושות באירועים ובתפניות, שטלטלו את העולם ותיעלו את ההיסטוריה היהודית לכיוונים חדשים. היהודים נדרו, ושאמה נודד יחד עימם ולקוח עימו את הקוראים מן הפרק על בני ישראל באימפריה העות'מאנית לוונציה של לאונה מורנה, והיהודים שלא משכו את ידיהם מהימורים ומאלכימיה; מן היהודים "ללא ייסורים" בקייפנג הסינית לאחיהם יורעי ייסר

רים לרוב באשכנז ובמזרח אירופה; מן היהודים בלונדון של המאה ה-18, שעליהם כתב סופר אחד כי "הסידיו של משה הם האנשים הבזויים והמי טונפים ביותר תחת כיפת הרקיע", להיכרות עם המתאגרף דניאל מני דווה, יהודי לונדוני כמותם, אך בעל תרמית הפוכה של הסלבריטי הנערץ הראשון בעולם בתחום הספורט.

שאמה מפליג עם היהודים לער לם החדש, תרתי משמע. הוא מלווה את היהודים שעברו לאמריקות, בדרום ובצפון, וחוקר את קורותיהם בתהליך האמנציפציה והפיכתם לאזרחים באירופה בתקופת המודרנה. מתפעל מבתי הכנסת של עיירות פולין ואוקראינה, שחלקם נותרו עומדים גם אחרי השמדת קהילותיהם, מתעמק בחיי השטעטל, עניים בחומר ועשירים ברוח, ומרחיק עד צנעא כדי להכיר את היהודים המקומיים.

ספר עשיר זה בוחן את שנאת היהודים הישנה ("בעיר חמדאן שבפרס יצא צו שאסר על יהודים לאכול פירות טריים") וצופה בעליית היודופוביה החדשה (הדמונולוגיה הקדומה לבשה צורה של ביולוגיצייה פסאודרמעיית שה ציגה את היהודים כקולקטיב של נשאי זיהום מידבקים). לבסוף, הוא מפגיש את הקוראים עם תאודור הרצל ועם לידת הציונות. הבמה מוכנה למאה ה-20, אבל בסיפוריה יעסוק הכרך השלישי של סימון שאמה.

ש דרכים שונות לפרוס בפני הקוראים ידע מדעי. אפשר לקבץ אותו לאוגדנים אנציקלופדיים – כל דכפין ייתי ויקרא. אפשר לארגן אותו בספרי לימוד דידקטיים ולהוביל את התלמידים יד ביד מתחנת למידה אחת לאחרת. ואפשר להיות סימון שאמה – להציג את הקורפוס המדעי כסיפור מרתק, מרתק עד כדי כך שקרוב לאלף עמודים "נבלעים" בנשימה אחת.

למרות ערכה הגדול כספר עיון, יצירתו של שאמה היא קודם כל סיפור, או ליתר דיוק מארג בלתי נגמר של סיפורים. אחרי הכרך הראשון, שהציג בדרך זו את ההיסטוריה היהודית מראשיתה הקדומה ועד לגירוש ספרד (ויצא לאור בתרגום לעברית לפני כשלוש שנים), הסיפורים של הכרך השני מתארים את תולדות העם היהודי עד סוף המאה ה-20.

סגנונו של שאמה מתאפיין בהצגת אירועים היסטוריים מנקודת מבט של יחידים או דרך קורותיהם הפרטיות. הראיות ההיסטוריות משתרגות לכדי תפאורה מדויקת. בשל כך, הורעפה על ספריו גם ביקורת מכיוון טהרנים אקדמיים, שהאשימו אותו ב"סובייקטיביות ופופוליוז", אבל נדמה לי שזוהו מחיר ראוי על הנגשת המסכת ההיסטורית לקהל רחב.

מה ש"הסיפור של היהודים" מפסיד בכך דות אקדמית, הוא בוודאי מרוויח בחיוניות. כך, למשל, כאשר שאמה פותח את הפרק על חיי היהודים באמסטרדם של תחילת המאה ה-17 בתיאור צבעוני של הפלגת בני משפחת המלוכה ההולנדית והאנגלית ("שלושה הוד רוממותם ועוד אחת הוד מלכותה") על תעלות העיר בדרכם אל בית הכנסת בדר ברה מסוכה סוכך קטיפה, בעוד "אור השמש האביבית מרקד על קצף הגלים".

מראה התהלוכה עולה לנגד עינינו במלוא הפאר. ומדוע המלכה האדחת הנרייטה מדיה, נסיך אוראנו פרדריק הנדריק ומלוויהם שמו את פעמיהם אל בית התפילה היהודי? נסיעה

תם אל שכונת היהודים לא נבעה מרצון לסחוד בתכשיטי משפחת המלוכה, מסביב שאמה, אלא מסקרנות. המלכה של אנגליה ביקשה לחזות ברגם של בית המקדש שהותקן שם, לא הרחק מבית הכנסת הפורטוגלי.

הביקור המלכותי הנאום הנרגש של הרב שהפליג בש" בחי "החופש ההולנדי", כפי שמוצגים על ידי שאמה בצב" עים חיים, פותחים צוהר אל מה שהוא באמת רוצה לתאר: דרקיום מופלא בין הולנדים ויהודים, שנראה באותה עת לצדדים המעורבים כדבר הטבעי ביותר בעולם. הוא מת- עמק בשורשי הנס הזה, החל מראיית ההולנדים את עצמם כמעין "עם נבחר חדש" המתעניין ב"עם נבחר מקורי" ("יוהאנס לסון, הפרופסור לעברית באוניברסיטת אוטר- כט, אמר שיש ברפובליקה יותר ספרי דקדוק עברי מאשר שבועות בשנה"), דרך כוונת המלומדים הפרוטסטנטים לקרב את התנצרותם של היהודים דווקא דרך הידידות עימם, ועד לנסיבות ארציות יותר, כמו תועלת כלכלית

